

Шановні читачі!

Поточний номер журналу присвячено аналізу меж права. Саме ця тема була в центрі уваги на третьому Всеукраїнському круглому столі з проблем філософії і теорії права, який відбувся у травні 2021 року під егідою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого та Національної академії правових наук України за підтримки журналу “Філософія права і загальна теорія права.”¹

Тема “Межі права” є логічним кроком на шляху розкриття багатогранності феномена права, що здійснюється творчою спільнотою юристів та філософів, причетних до нашого журналу: від обговорення феномена права як такого у його мінливості та незмінності² через зіставлення його із своєю протилежністю – “неправом”³ – до окреслення простору та можливостей права через обговорення його меж. Мотивом такого погляду на право є бажання осмислити його у ширшому контексті, ніж той, що пропонує лише визначення меж правового регулювання. Коли можливості права занадто переоцінюються, виникає загроза розмивання меж права. Це несе небезпеку не лише самому праву, а й світові, у якому воно функціонує. Слід зазнати, що тема меж права є складною і багатоаспектною, а тому потребує подальшої уваги. У цьому ж випуску лише окреслюються перші кроки до її майбутнього широкого осмислення.

* Сергій Іванович Максимов, доктор юридичних наук, професор кафедри теорії і філософії права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого; член-кореспондент Національної академії правових наук України; головний редактор журналу “Філософія права і загальна теорія права.”

Sergiy Maksymov, Doctor of Legal Sciences, Professor, Professor at the Department of Theory and Philosophy of Law, Yaroslav Mudryi National Law University; Correspondence-member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine; Editor-in-chief of “Philosophy of Law and General Theory of Law” journal.

e-mail: s_maximov@ukr.net

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3165-8142>

¹ *Фундаментальні проблеми юриспруденції III. Межі права: Тези доповідей Всеукраїнського круглого столу з міжнародною участю (28–29 травня 2021 року)*, уклад. Катерина Буряковська, Сергій Максимов, Наталія Сагохіна та Олексій Стовба (Харків, 2021).

² *Фундаментальні проблеми юриспруденції. Право: мінливий концепт у мінливому світі: Тези доповідей Всеукраїнського круглого столу (19–20 квітня 2019 року, м. Харків)*, ред. Сергій Максимов, Наталія Сагохіна і Катерина Буряковська (Харків, 2019).

³ *Фундаментальні проблеми юриспруденції II. Право і неправо: Тези доповідей Всеукраїнського круглого столу (18–19 вересня 2020 року)*, уклад. Сергій Максимов і Наталія Сагохіна (Харків, 2020).

У загальнотеоретичному аспекті ключова тема номера обговорюється в статті відомих львівських дослідників **Петра Рабіновича** та **Володимира Гончарова** “Межі права: основні аспекти проблеми.” Автори аналізують проблему меж права через три основні сюжети: антропні, праволюдні та юридично-регулятивні межі. У першому сюжеті, або аспекті, проблеми право розглядається як певна невід’ємна від людини її властивість. Тому межі права – це межі самої людини. У другому аспекті межі реалізації права розглядаються як обмеження реалізації прав людини. Це стосується діяльності компетентних державних чи міжнародних органів. Межі державно-регулятивного (юридичного) регулювання окреслюють обсяг соціального простору, на який поширюється юридично-регулятивна діяльність держави, її органів, посадових осіб. Оскільки зміст правових норм відкривається через мислення і розуміння реципієнта юридичного тексту, то на думку авторів, питання про межі права значною мірою зводиться до питання про межі його тлумачення.

Філософсько-правові аспекти проблеми з метою осягнення явища права аналізуються в статті **Олексія Стовби** з лаконічною назвою “Межі права.” У статті висловлюється занепокоєння такою ситуацією у правовій науці, коли остання абсолютизує як право у його просторово-часового розповсюдженні, так і можливості самої юриспруденції. Разом з тим, підкреслює автор, такі події як війна, революція, катастрофа, чітко вказують на ту обставину, що право у зазначених випадках втрачає свою силу. Аналогічним чином, стосунки в родині, між друзями, колегами, суперниками у спорті тощо навряд чи можуть бути адекватно впорядковані правом. Тому робиться спроба переосмислити ті умови, від яких кожного разу залежить можливість розуміння відповідної події на підставі права, а також буття права у цілому.

Межам права в методологічному контексті взаємовідношення антропологічного та культурологічного підходів крізь призму універсального і партикулярного присвячена стаття **Олександра Литвинова**. Актуальність і евристична цінність цього підходу демонструється на прикладі використання його як способу розгляду стану правової реальності в пострадянських державах, насамперед в Україні. У статті підкреслюється необхідність: 1) розуміння такого становища; 2) використання культурологічного підходу як експертного інструмента для обґрунтування такого розуміння; 3) акцентування практичних дій у реалізації принципу верховенства права.

У другій частині тематичної рубрики проблема меж права розглядається в її переломленні через проблематику конституціоналізму.

Відомий політичний філософ і конституціоналіст **Всеволод Речицький** присвячує свою статтю “парадоксу наслідків” Макса Вебера в контексті українського конституціоналізму. Стаття є складовою низки публікацій автора з тематики неформального конституціоналізму. Вона відбиває лише один із аспектів у системі його поглядів на європейський і американський конституціоналізм. Загалом, стаття є втіленням жорстко критичного погляду на стан верховенства права в Україні. Водночас вона демонструє бажання автора чесно розібратися на професійному рівні в недоліках і здобутках су-

часної правової політики України. Основними недоліками українського конституціоналізму автор вважає його неринковий, постсоціалістичний характер. Це позначається як на формі, так і на глибинному змісті низки ключових конституційних норм. Стаття містить аргументацію на користь широкого конституційного оновлення України, аж до розробки нового Основного Закону. За змістом та стилем аргументації вона може бути цікавою не лише для юристів, а й для фахівців у галузі політичних наук.

У статті **Григорія Берченка** межі установчої влади окреслюються через загальну характеристику незмінюваних положень конституції. Ці положення розглядаються автором як такі, що не підлягають жодним змінам, а також як критерії (принципи), яким зміни, що вносяться, не мають суперечити. На думку автора, незмінюваність може бути не лише формально встановленою в позитивному конституційному тексті. Приклади з практики наводять його на думку про вагому роль суддів, які тлумачать позитивний конституційний текст. Отже, установча влада промовляє не лише через позитивний текст конституції, а й через суддів (суддів конституційного суду – в кельзенівській моделі конституційного контролю). Водночас автор підкреслює, що навіть за наявності незмінюваних положень може бути відсутня конкретна судова юрисдикція щодо контролю за їх дотриманням. Відсутність експліцитної незмінюваності ще не означає, що практика не сформувала імпліцитні критерії незмінюваності. Проте навіть разом узяті експліцитна та імпліцитна незмінюваність поки що все одно не може претендувати на універсальність у конституційному праві.

Молода перспективна дослідниця **Тамара Горбачевська** в статті “Рівність ненародженої дитини та жінки у правах: конституційна дилема ліберальних суспільств” досліджує проблематику визначення конституційного статусу ненародженої дитини (людського ембріону) та можливість впровадження її правового захисту на рівні такого, який надається людині після народження. Основним об’єктом аналізу є Рішення К 1\20 Конституційного Трибуналу Польської Республіки, прийняте у жовтні 2020 року, яке визнало неконституційним законодавче положення про можливість перервати вагітність у випадку виявлення тяжкого та незворотного ураження плоду чи невиліковної хвороби зародку. Авторка здійснює юридичний аналіз рішення та робить спробу окреслити філософсько-правову й конституційну проблематику щодо визначення правового статусу зародку, обсягу його прав та їх співвідношення з правом жінки на приватне життя в ситуаціях, коли ці права перетинаються та захист одного з них виключає захист іншого.

У рубриці “Переклади” публікується переклад статті доктора філософії, постдокторантки в Університеті Пенсильванії (США) та викладачки філософії Абердинського університету (Великобританія) **Бйлід Бітон** на актуальну тему “Перегляд умови про наявність переслідування для визнання статусу біженця,” здійснений Катериною Буряковською. Стаття є розгорнутою версією пленарної доповіді, представленої на Всесвітньому конгресі Міжнародної асоціації філософії права та соціальної філософії (IVR) у липні 2019 року у Люцерні, Швейцарія. У ній нагадується, що згідно з Конвен-

цією про статус біженців 1951 року умовою отримання особою статусу біженця є наявність у неї обґрунтованих побоювань переслідування через расу, релігію, національність, приналежність до певної соціальної групи чи політичні переконання. Основна проблема цієї умови отримання статусу біженця полягає в тому, що вона залишає значні прогалини в захисті, оскільки особи, які втікають від невивірковий або загального насильства чи шкоди, не відповідають цій умові. Авторка оцінює аргументи, висунуті як на захист, так і на критику умови переслідування, а також пропонує власний перелік критеріїв, які повинні її замінити. Вона обґрунтовує переваги своєї точки зору перед альтернативами, що запропоновані в юридичній літературі, тим, що її позиція задовольняє трьома ключовими вимогам: 1) вона усуває прогалини в захисті; 2) її можливо реалізувати в сьогоденному світі; і 3) вона зберігає важливий політичний характер інституту біженства.

Номер завершується підготовленим **Наталією Сатохіною** оглядом Всеукраїнського круглого столу з міжнародною участю “Межі права,” який по суті став витоком ключових ідей та знахідок цього номера.

На жаль, надзвичайні обставини, викликані збройною агресією РФ проти України, що знаходиться “за межами” будь-якого права, зумовили затримку публікації цього номера. Через це головний редактор приносить свої вибачення авторам та читачам журналу.

Наступний номер журналу буде присвячений феноменології правового досвіду, зокрема темі “Цифрові технології, людський досвід і право.” Матеріали номера будуть підготовлені на підставі обговорення цих питань на однойменній дискусійній панелі, що відбулась на V Харківському міжнародному юридичному форумі у вересні 2021 року під керівництвом Юлії Разметаєвої та Наталії Сатохіної.

Редакційна колегія часопису запрошує до співпраці вітчизняних і зарубіжних філософів, теоретиків права, дослідників галузевих юридичних дисциплін, юристів-практиків, чий науковий розвідки служитимуть подальшому розвитку та популяризації досліджень теоретичних і прикладних проблем юриспруденції, української науки загалом.